

Zemědělská politika a ptáci

Václav Zámečník

Česká společnost ornitologická

Olomouc 29.4. 2021

Česká společnost ornitologická

- dobrovolné zájmové sdružení zájemců o ptáky a to jak profesionálních, tak amatérských
- zabýváme se především výzkumem a ochranou ptáků a jejich prostředí, popularizací a propagací ochrany ptáků mezi nejširší veřejností
- regionální působnost - v současné době máme 8 poboček
- jsme partnerem celosvětové organizace na ochranu ptáků BirdLife International

V Evropě rychle ubývají polní ptáci. Mizí celé druhy

🕒 22. březen 2018

I když ptáci vymírají v celé přírodě, v zemědělské krajině se to děje intenzivněji než v lesích nebo ve městech (ilustrační obrázek) | foto: Mark Seton, CC BY-NC 2.0

Francouzská média informují o studii, podle které se populace některých druhů ptáků za posledních 15 let zmenšily o třetinu.

Ptáci ale vymírají v celé Evropě včetně Česka.

Podle nedávné studie francouzského národního centra pro vědecký výzkum CNRS a Národního přírodovědného muzea z francouzského venkova mizí ptáci. Jedná se hlavně o takzvané polní ptactvo, tedy o ptačí druhy s úzkou vazbou na zemědělskou krajinu. Mizí například skřivani, strnadi a koroptve. V průměru se počet polních ptáků za posledních 15 let snížil o třetinu, ale u některých druhů je to ještě víc.

Divoká prasata jsou přemnožená, může za to kukuřice a řepka

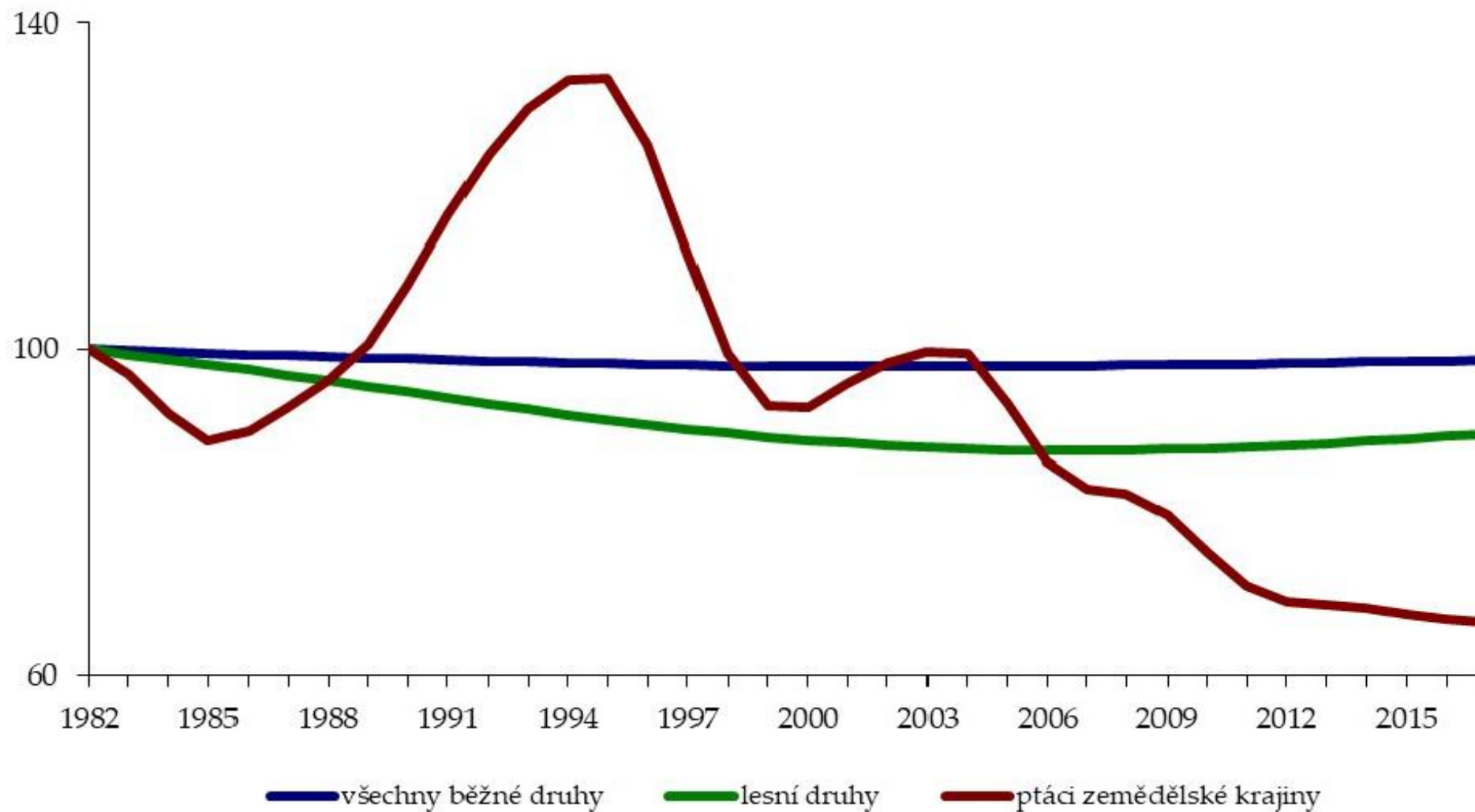
Divoká prasata způsobují zemědělcům každoročně značné škody. Počty kusů této lesní zvěře na mnoha místech rostou a na důsledky přemnožení si stěžují nejen zemědělci, ale i řidiči a myslivci. V Dolních Počernicích dokonce vnikl divočák na zahradu v chatové oblasti u rybníka Martiňák a majitele jedné z nemovitostí kousl do nohy.

9.3.2017

SDÍLEJ:

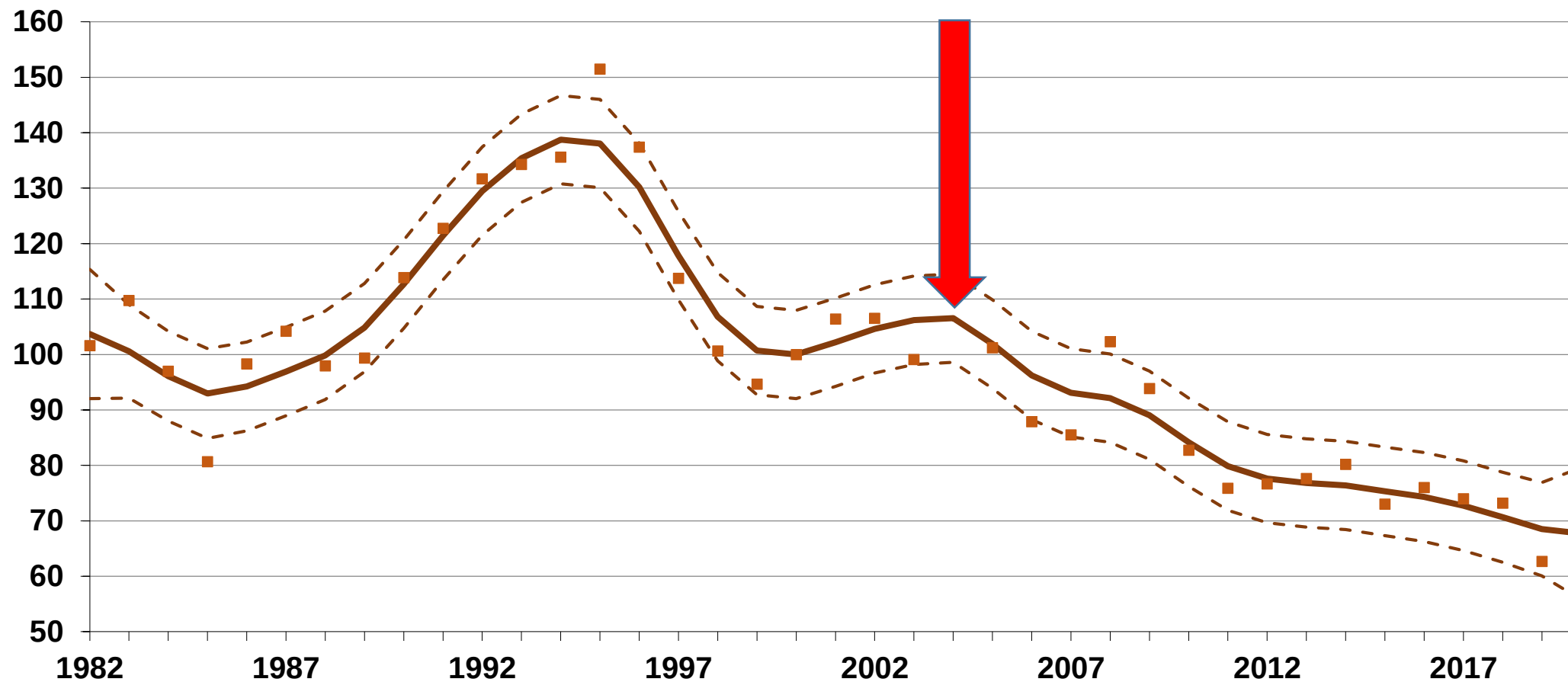

Jednotný program sčítání ptáků - výsledky

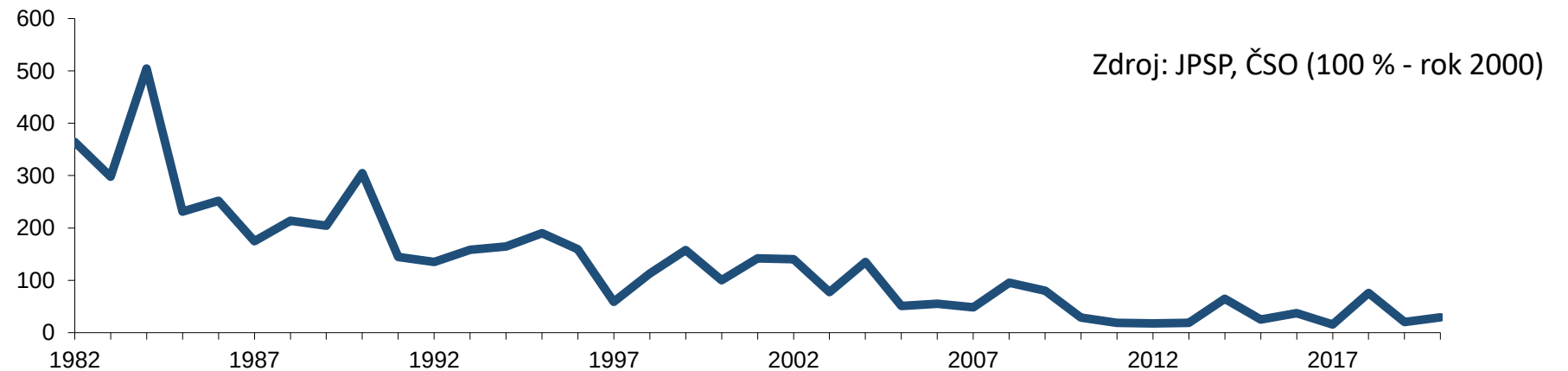
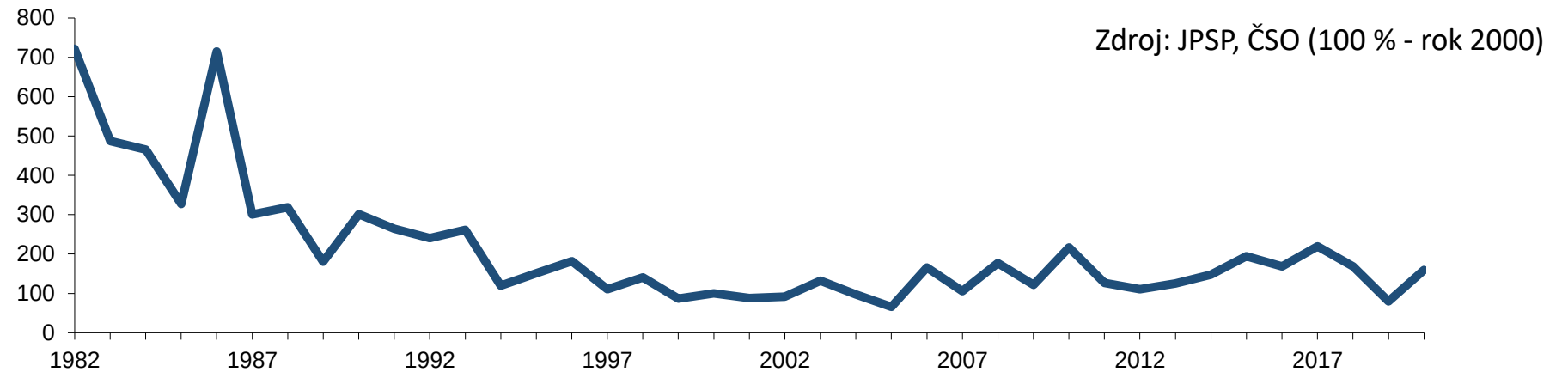
Zdroj: JPSP, ČSO

Jednotný program sčítání ptáků - výsledky

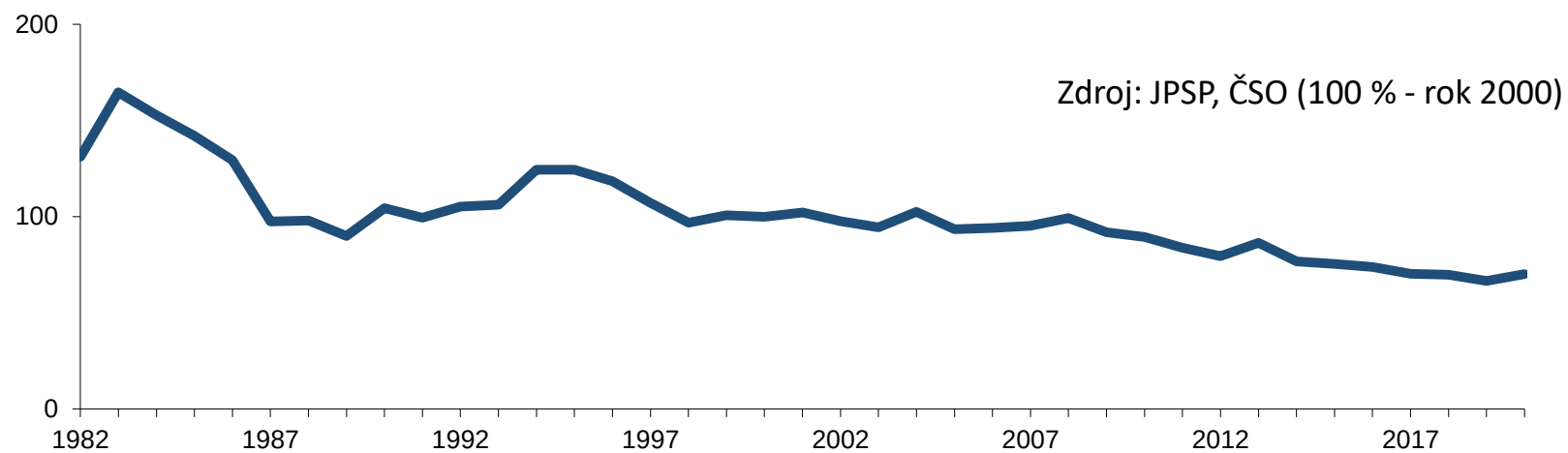
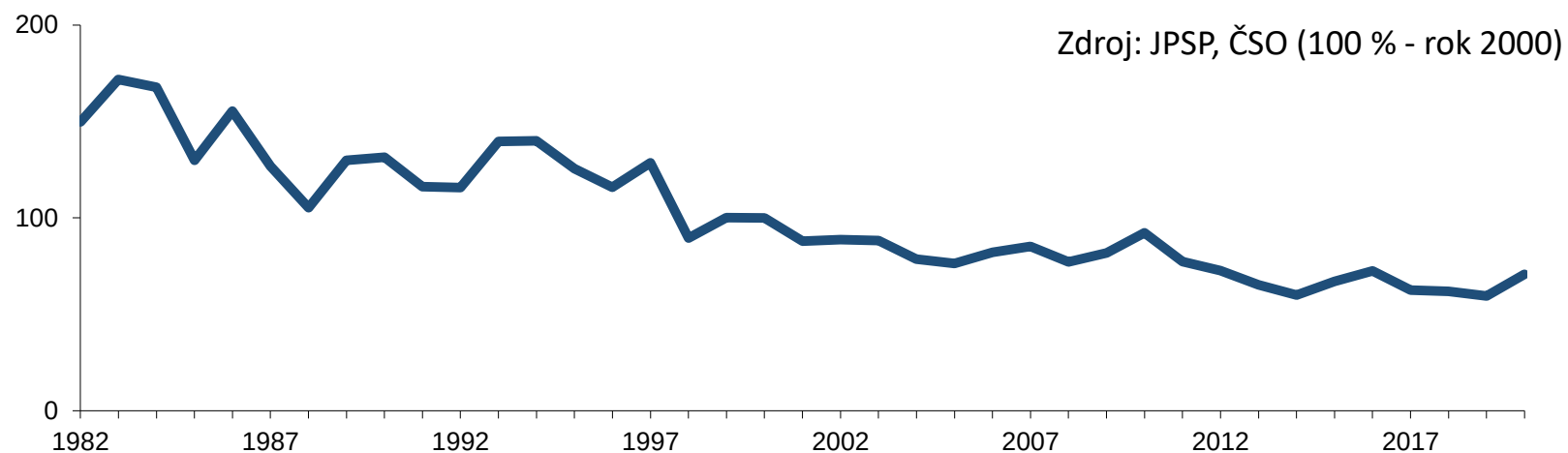

Zdroj: JPSP, ČSO

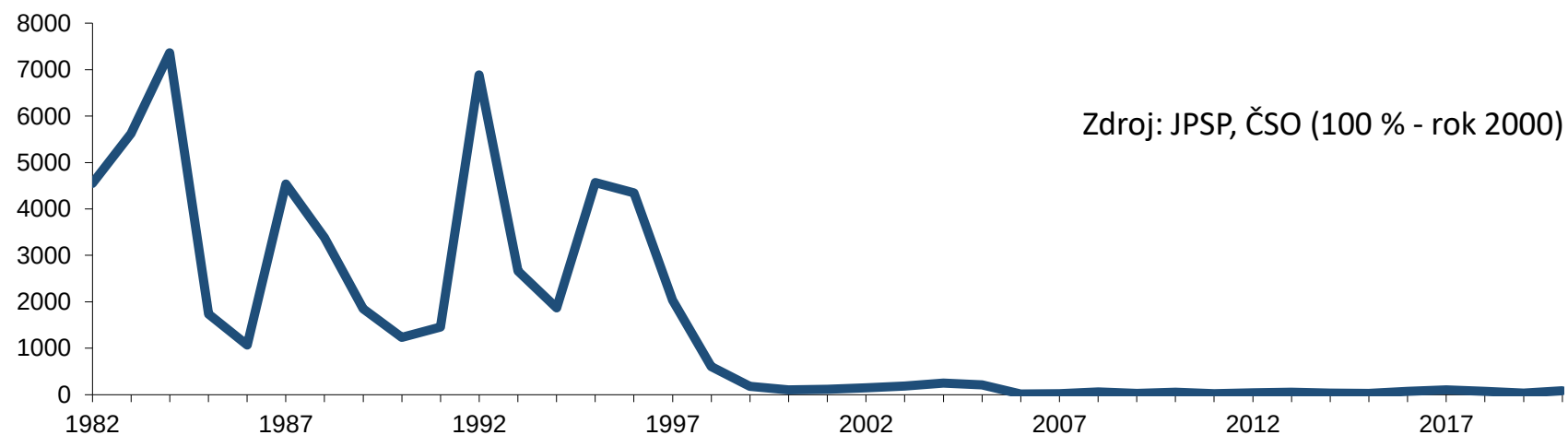
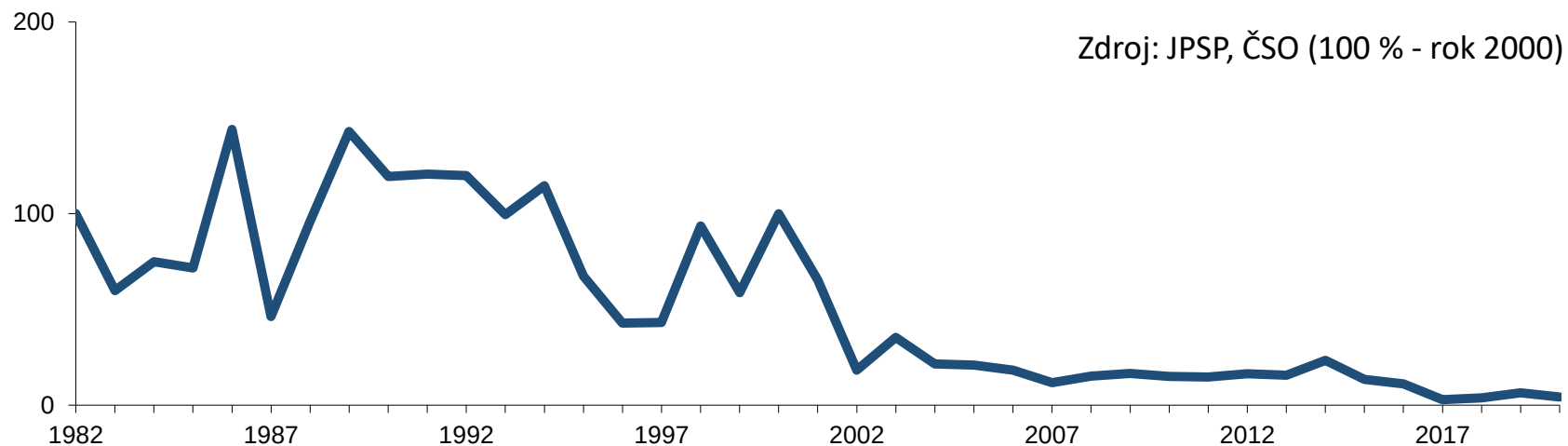
Čejka chocholatá a koroptev polní

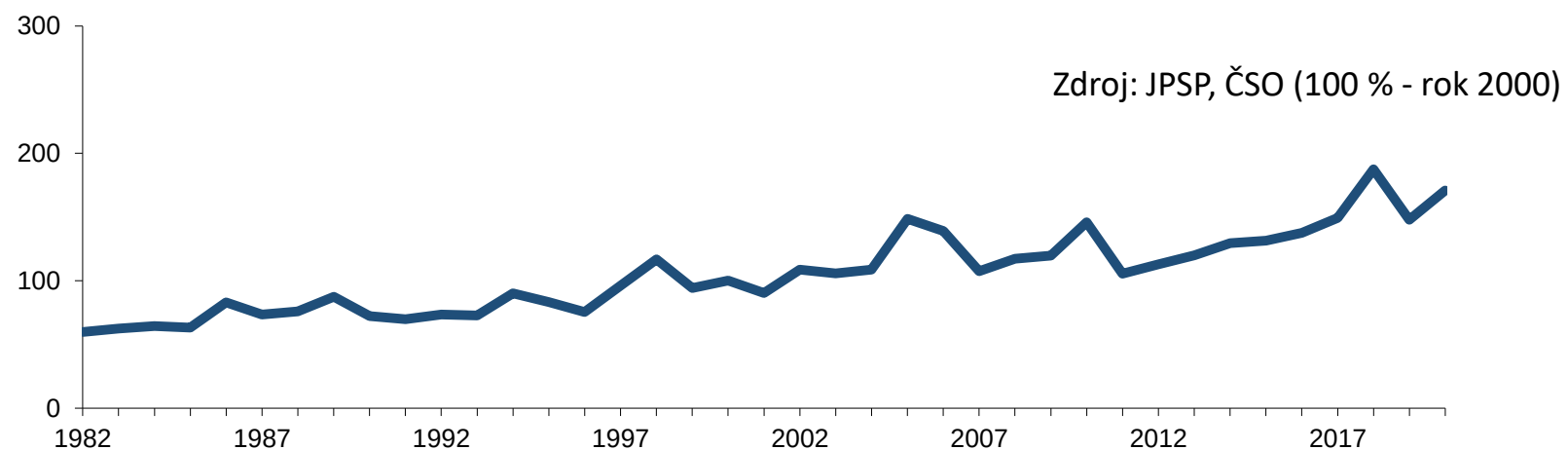
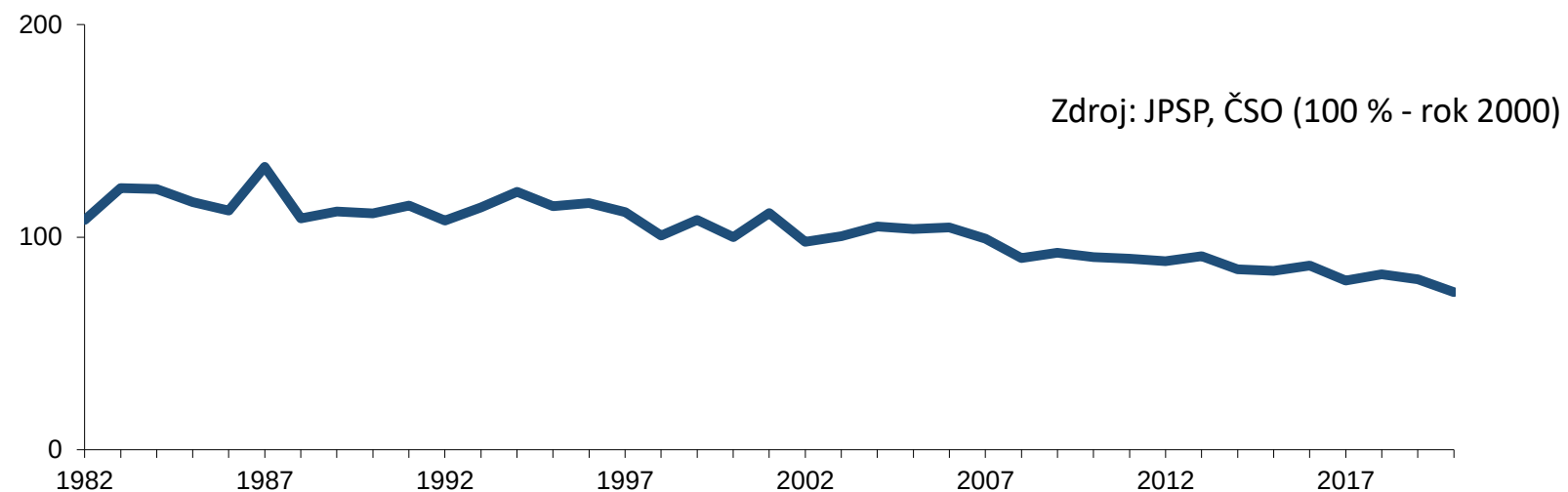
Hrdlička divoká a skřivan polní

Linduška luční a konipas luční

Strnad obecný a špaček obecný

Další ubývající ptačí druhy

Důvody úbytku druhů ptáků zemědělské krajiny

Ztráta stanovišť

Zničení hnízdních stanovišť např. odstranění mezí a neproduktivních ploch, odvodnění mokřadů, kultivace půdy apod.

Vyčerpání zdrojů potravy

Ztráta přirozených vlastností stanovišť, přílišné užívání pesticidů ničí vhodné zdroje rostlinné a hmyzí potravy

Změna zemědělských postupů

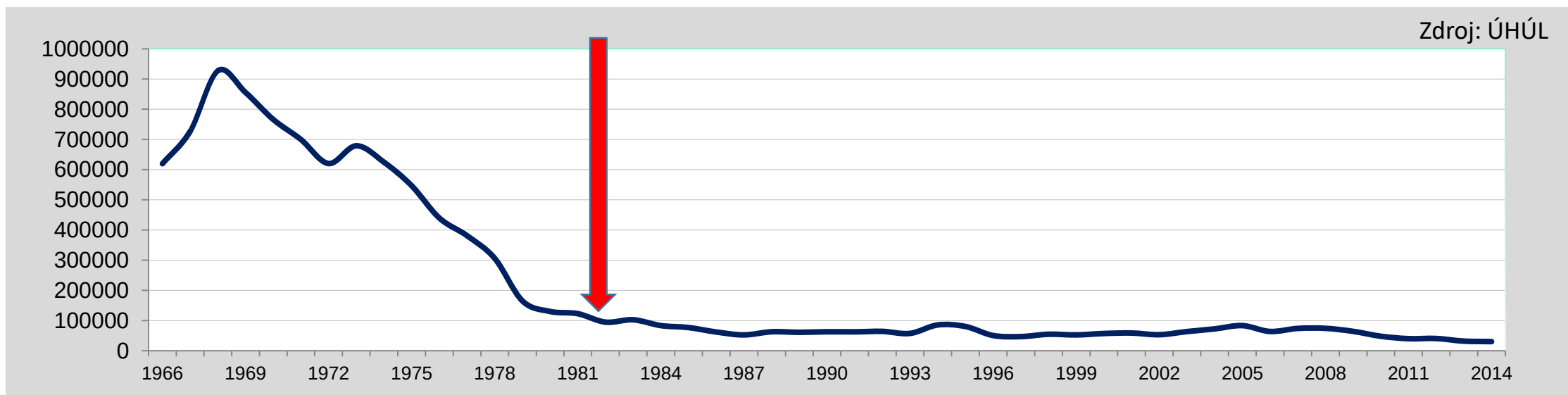
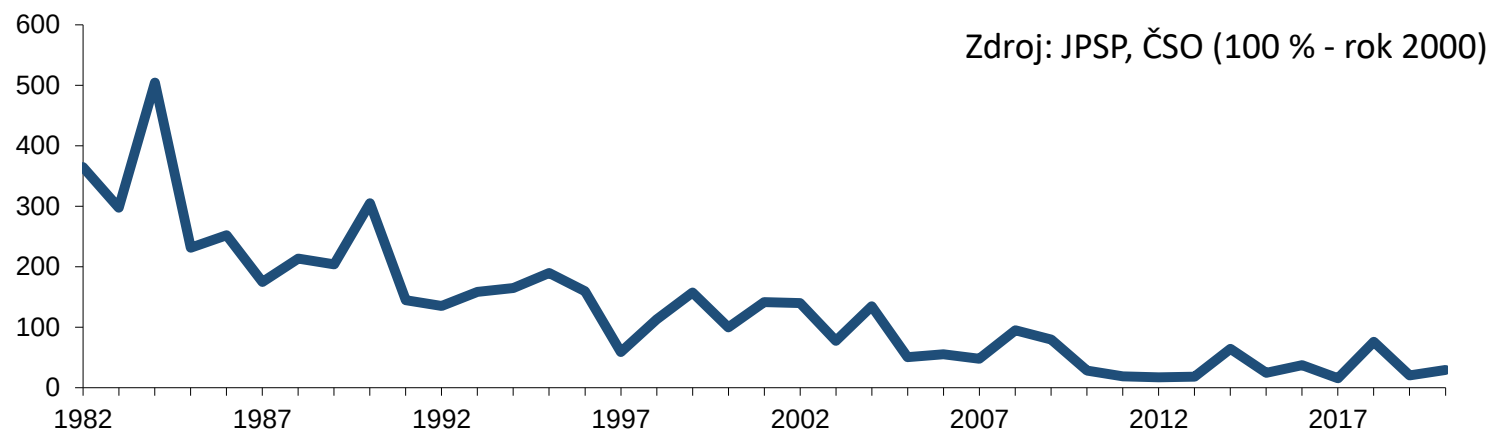
Dřívější setba, sklizeň v období hnízdění nebo s pomocí nevhodných strojů a metod, klimatická změna

Ostatní hrozby

Trávení, oplocování, neudržitelný lov, ilegální zabíjení, znečištěním, invazní druhy, predace

Zdroj: MS Art. 12 reports 2013-2018

Koroptev polní

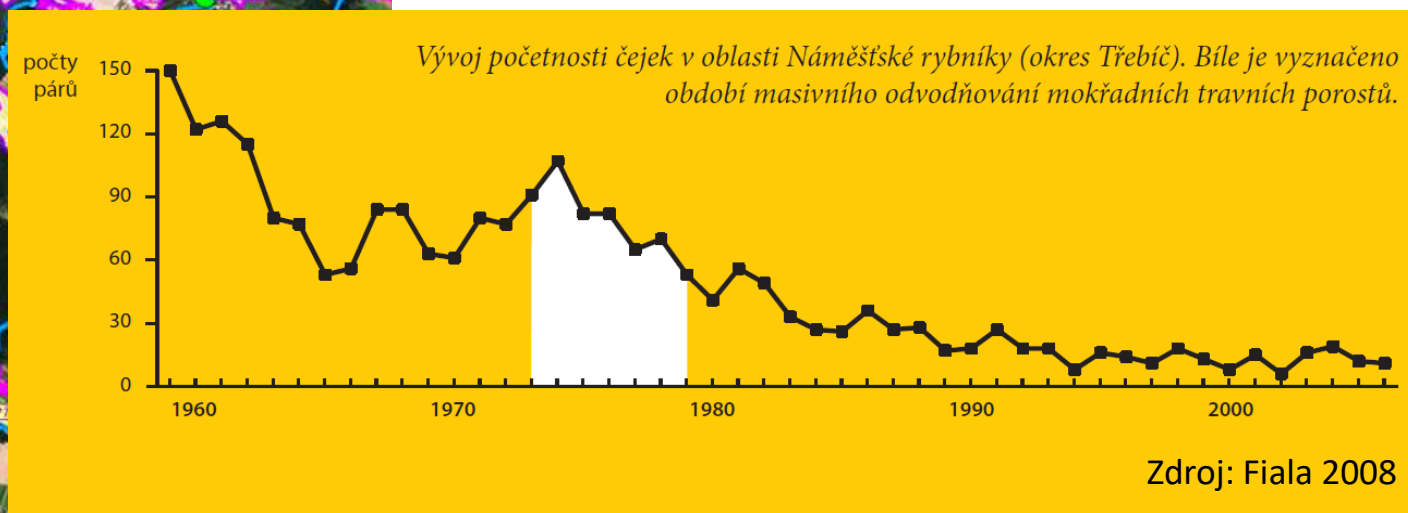
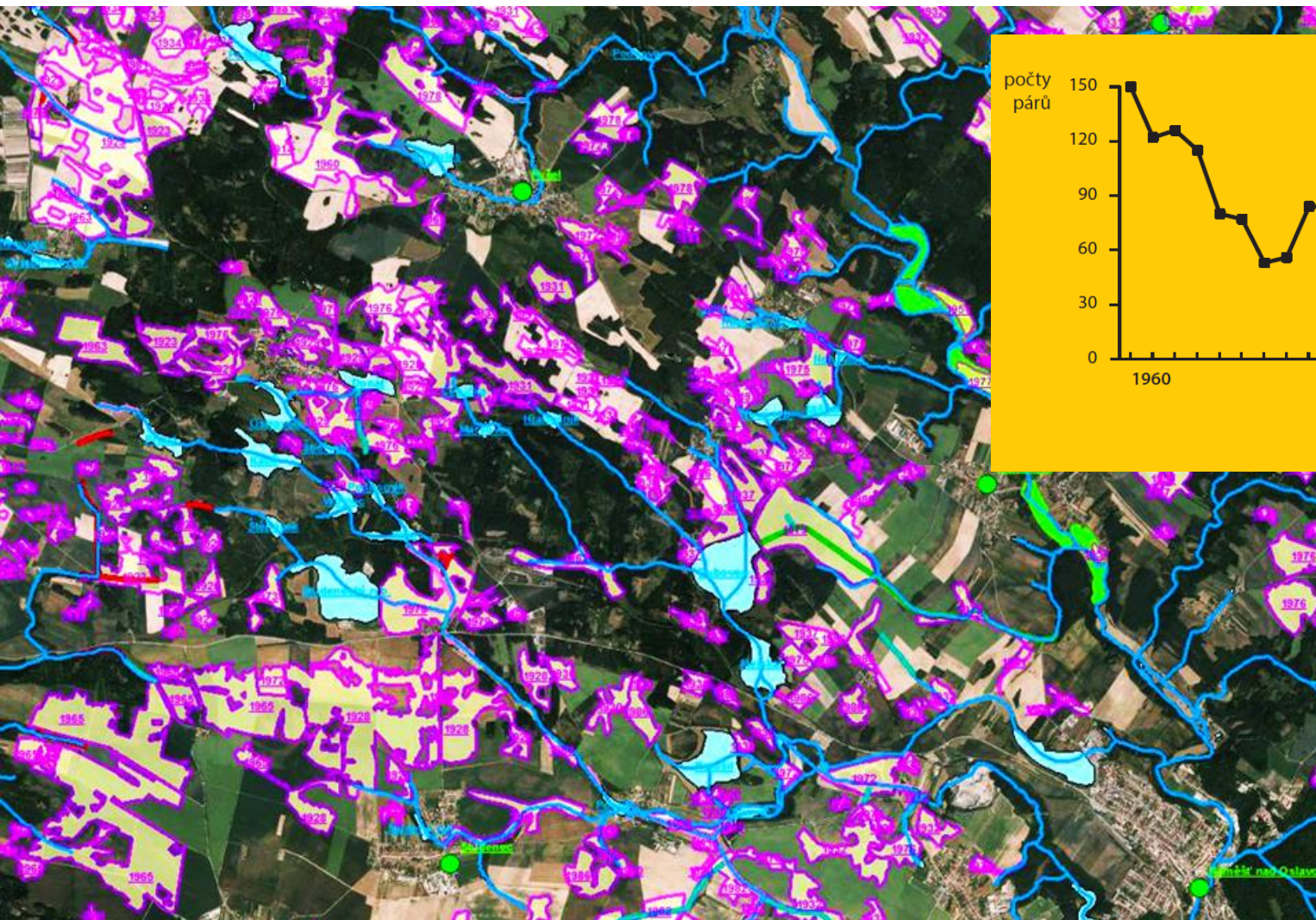
Faktory zodpovědné za pokles početnosti koroptve

1. Chemizace zemědělství
2. Ztráta vhodných stanovišť:
 - v důsledku kolektivizace se rozoralo až 800 000 km mezí a 120 000 km polních cest, zmizela liniová zeleň i polní remízky.
 - velikost polí se zvýšila více než desetinásobně až na téměř 15 ha.
3. Predace

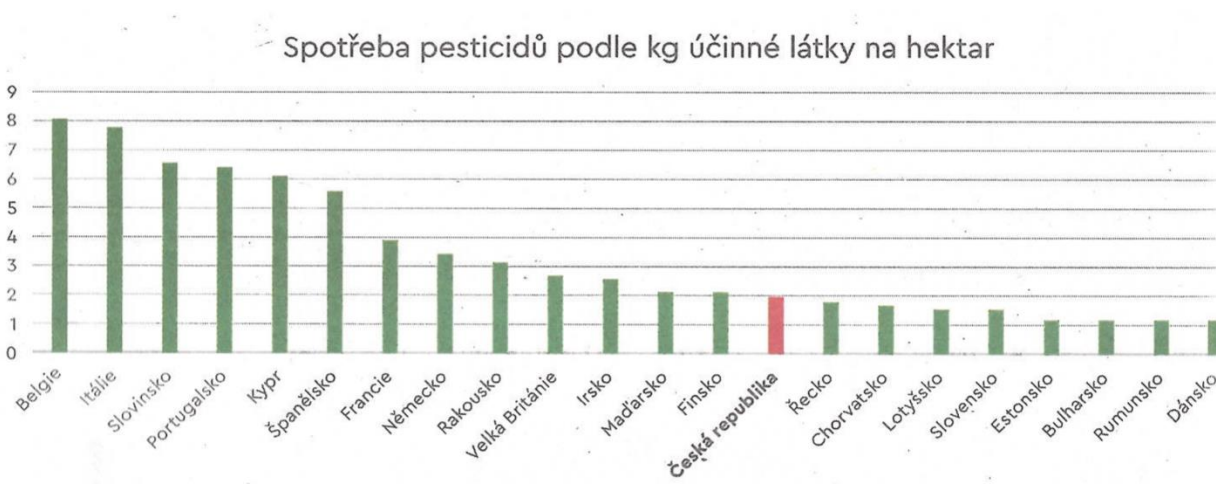
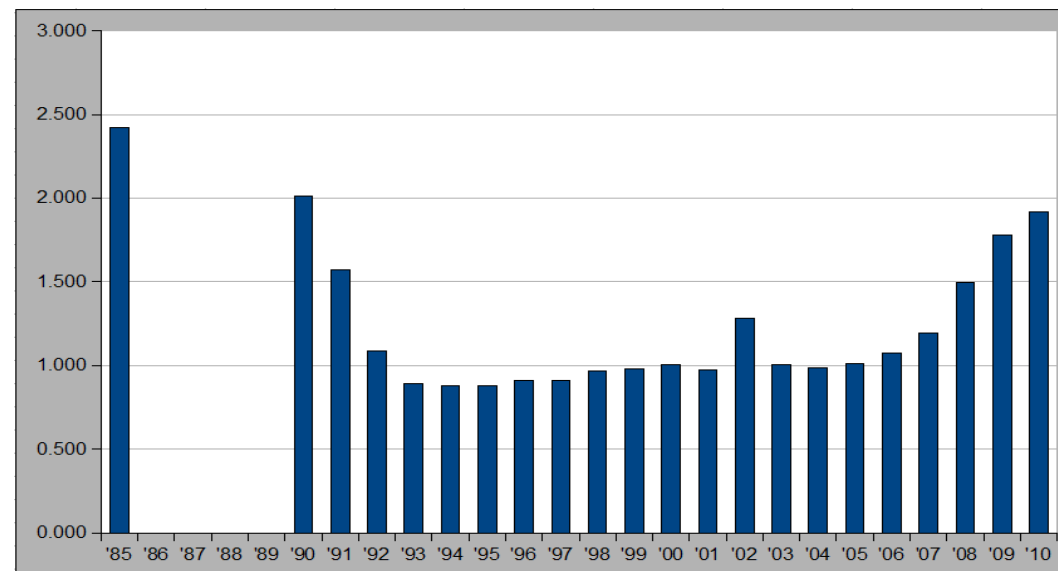
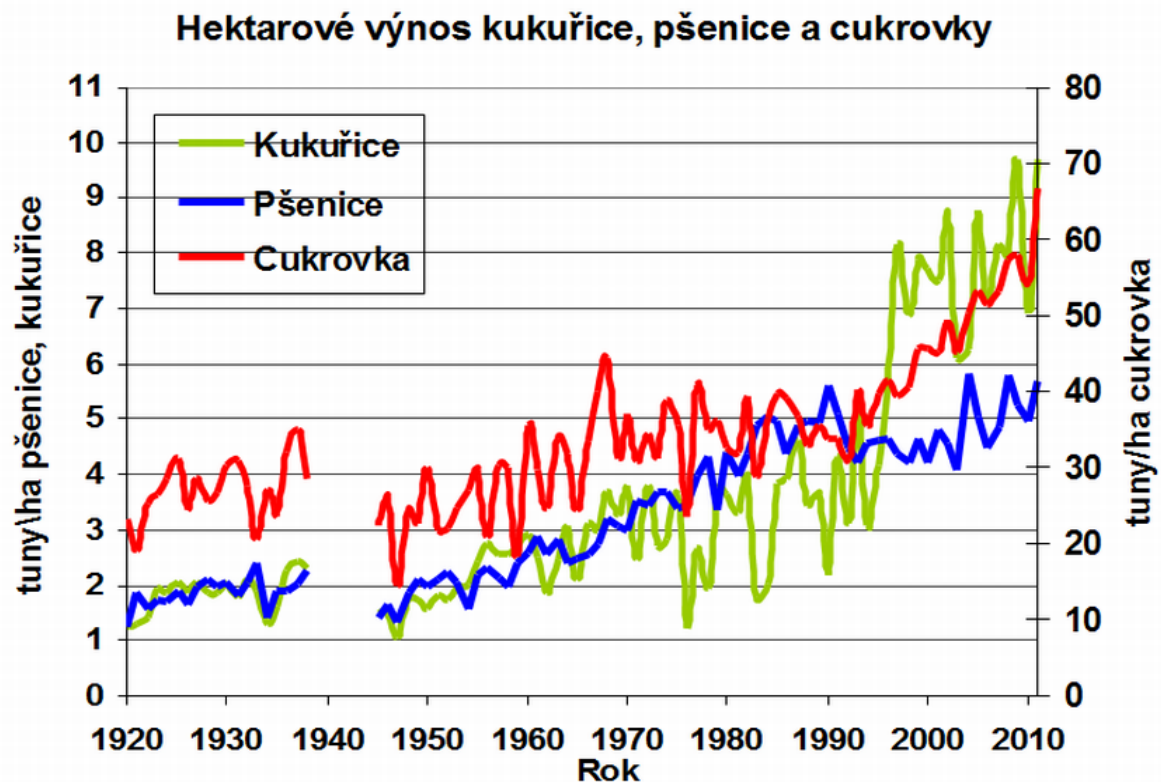

Problémy s odvodněním krajiny

Zdroj: VÚMOP

Zvyšování zemědělských výnosů

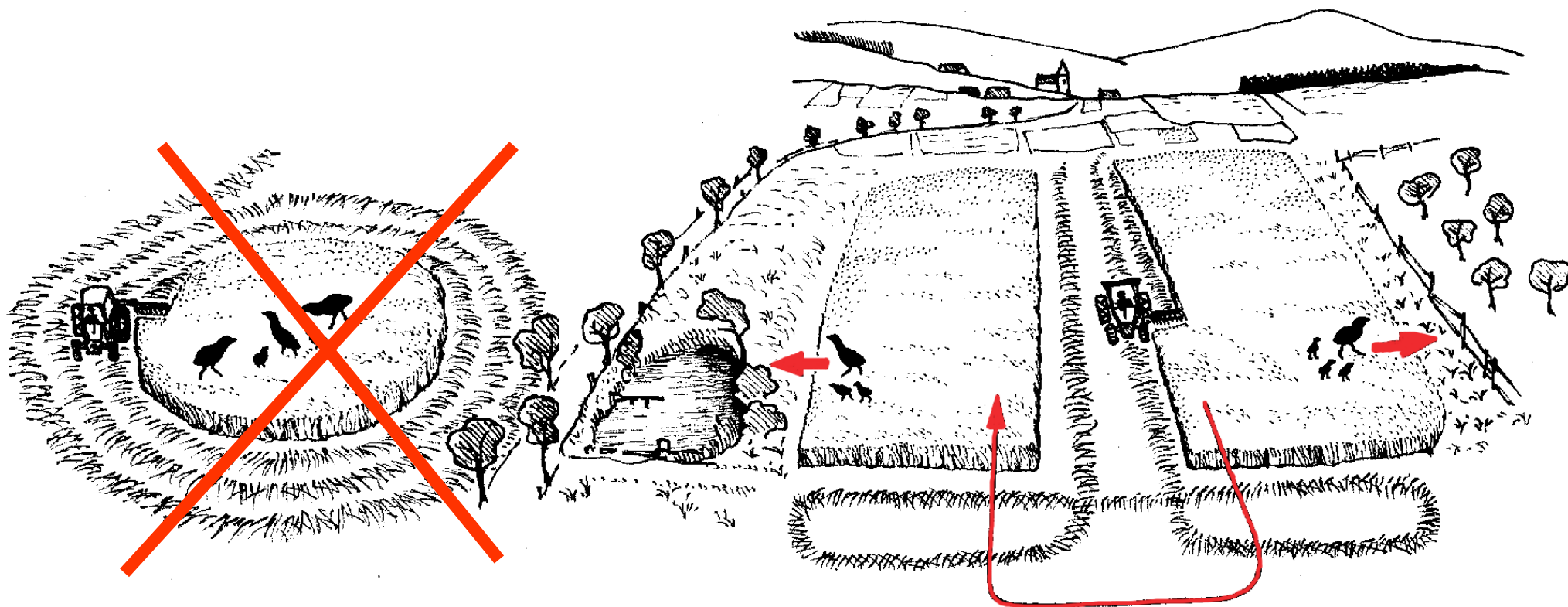
Zdroj: Zámečník 2013, deník Metro

Zvyšování výkonnosti zemědělských strojů

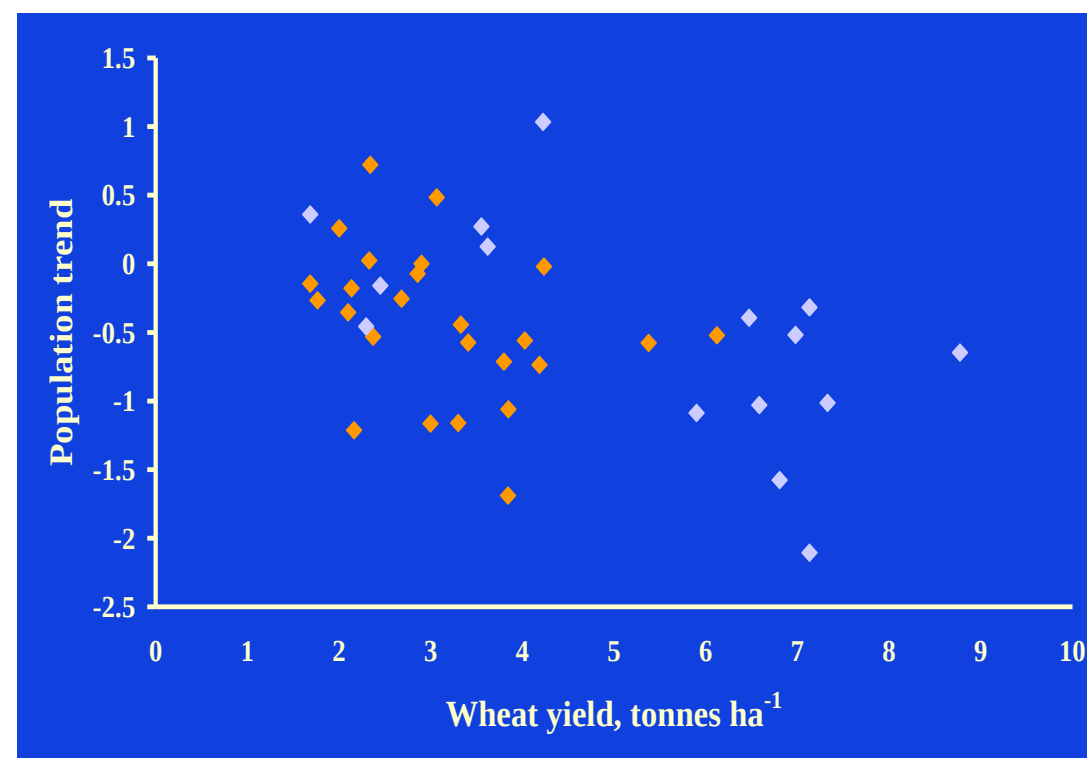
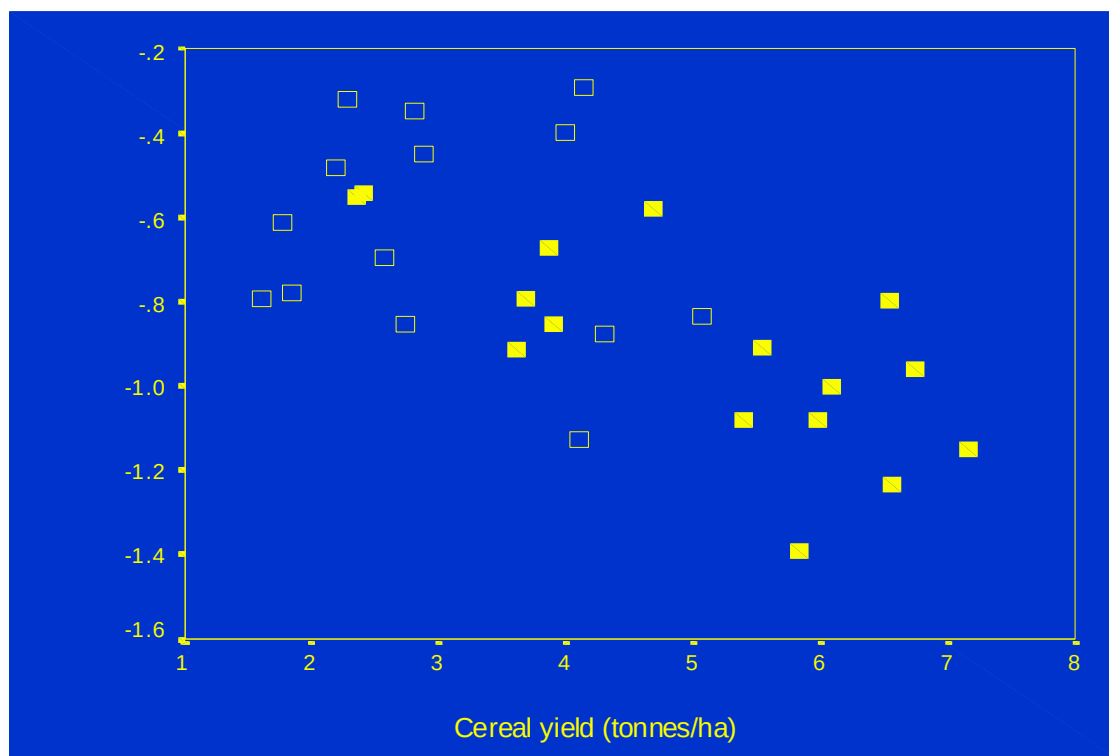

Rychlost a způsob kosení

Vliv intenzifikace na ptáky

Populační trendy ptáků zemědělské krajiny x výnosům pšenice (1970-1990 a 1990-2000)

Donald *et al* 2001 a 2006

Zemědělství v EU

1957 - vznik Společné zemědělské politiky (SZP)

Hlavní cíle:

- zvýšit zemědělskou produktivitu
- zabezpečit životní úroveň zemědělců
- stabilizace trhu
- zaručit dostupnost potravin
- garance cen pro spotřebitele

Reformy SZP k udržitelnosti

McSharryho reforma, 1992

- zemědělství poprvé označeno viníkem problémů ŽP
 - jako problém definovány vysoké dávky hnojiv a chemických látek, nadměrné stavy hospodářských zvířat, odstraňování krajinných prvků, opouštění od hospodaření na méně příhodných lokalitách s vysokou biodiverzitou
- ➔ zavedeny set-aside a agroenvironmentální programy

Agenda 2000, 1999

- vznik 2. pilíře SZP, který podporuje opatření spojené s rozvojem venkova
- součástí jsou i AE programy; od této reformy poprvé povinně

Fischlerova reforma, 2003

- propojení mezi produkcí a výší podpory se zrušilo
- další posílení pozic politiky rozvoje venkova a AE titulů

Reforma 2013 – SZP dnes

Podmínkou pro získání dotací je dodržování cross-compliance:

- 1) dobrý zemědělský a environmentální stav – DZES (eroze půdy, organické složky půdy, struktura půdy, minimální úroveň péče, ochrana vody)
- 2) povinné požadavky na hospodaření (SMR)

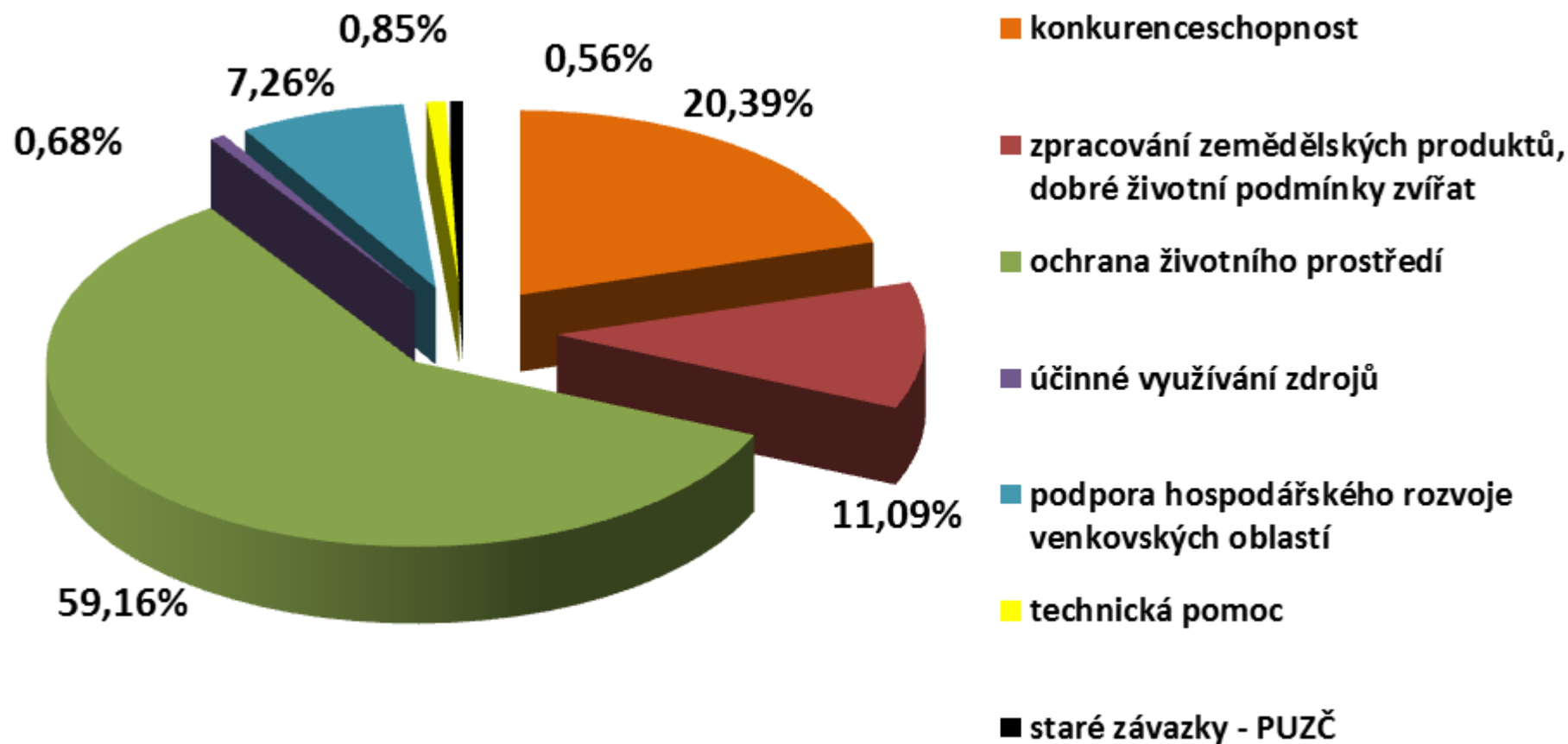
Ozelenění I. pilíře (30 % plateb)

Podmínky:

1. 5 % EFAs (plochy v ekologickém zájmu) – plodiny vázající dusík, meziplodiny, zelený úhor
2. Zachování TTP na úrovni kraje
3. Diverzifikace plodin (od určité výměry (cca 50 ha alespoň 3 plodiny)

Evropský soudní dvůr vydal stanovisko, že „ozelenění“ nepřineslo zlepšení

Co současné dotace podporují – II. Pilíř

Přímá ochrana hnízd a hnízdišť

moták lužní

čejka chocholatá

Agroenvironmentálně-klimatické opatření

Krmné biopásy

(rok 2019 –239 žadatelů, celkem 2867 ha)

Nektarodárné biopásy

(rok 2019 -152 žadatelů, celkem 1005 ha)

Přínos krmných biopásů pro ptáky

Rozsáhlý výzkum potvrdil, že v krmných biopásech je prokazatelně vyšší početnost ptáků včetně ubývajících druhů a zajíců oproti běžné zemědělské krajině (Šálek et al. in prep)

Přínos biopásů pro ptactvo, savce a opylovače vnímají i samotní zemědělci, kteří opatření realizují.

Mezi největšími problémy uvádějí:

- riziko zaplevelení
- přísný sankční systém za porušení podmínek, zejména zákaz přejezdu
- nedostatečný informační servis
- někteří zmiňují i vysokou cenu neodpovídající cenu

AEKO Ochrana čejky chocholaté

Výběr vhodných hnízdišť

✓ Výběr byl proveden na základě pravidelnosti výskytu, počtu ptáků a přítomnosti vody

✓ Celkem bylo vybráno zhruba 430 lokalit (výběr je stále možné doplňovat)

✓ V roce 2019 46 žádostí na 465 ha

Přínosy AEKO Ochrana čejky chocholaté

- Podpora všech druhů živočichů v dané ploše –
hnízdění/rozmnožování i sběr potravy (skřivan polní,
čejka, konipas luční, kulík říční, vodouš rudonohý, zajíc
polní)
- Podpora opylujícího hmyzu v průběhu celého roku
- Zlepšení půdních vlastností
- Zatraktivnění prostředí
- Snížení chemické zátěže

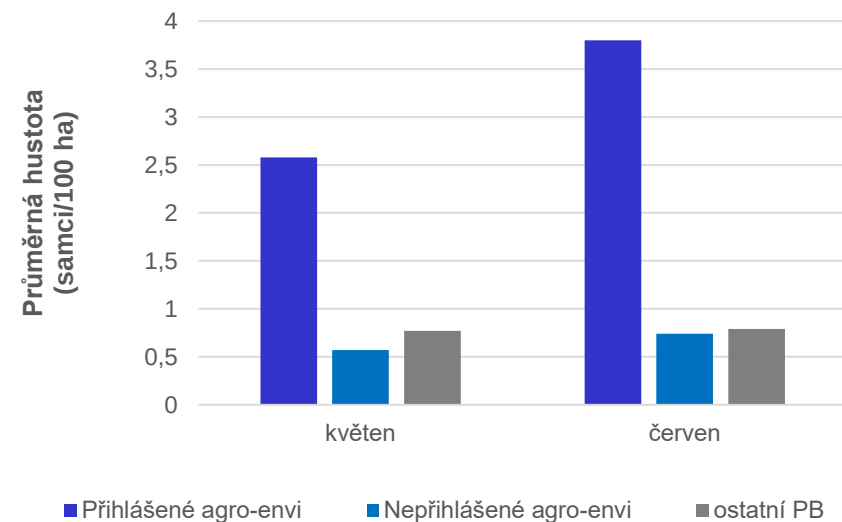
AEKO Ochrana chřástala polního

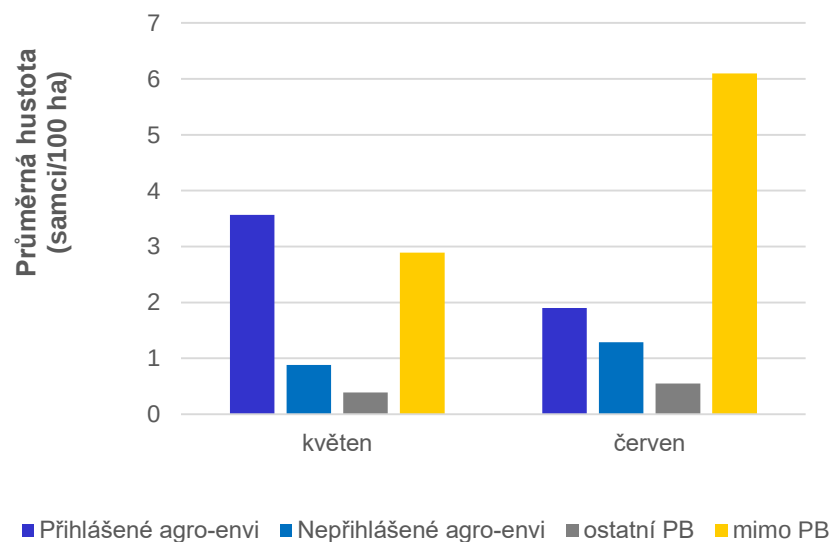
Výsledky mapování volajících samců

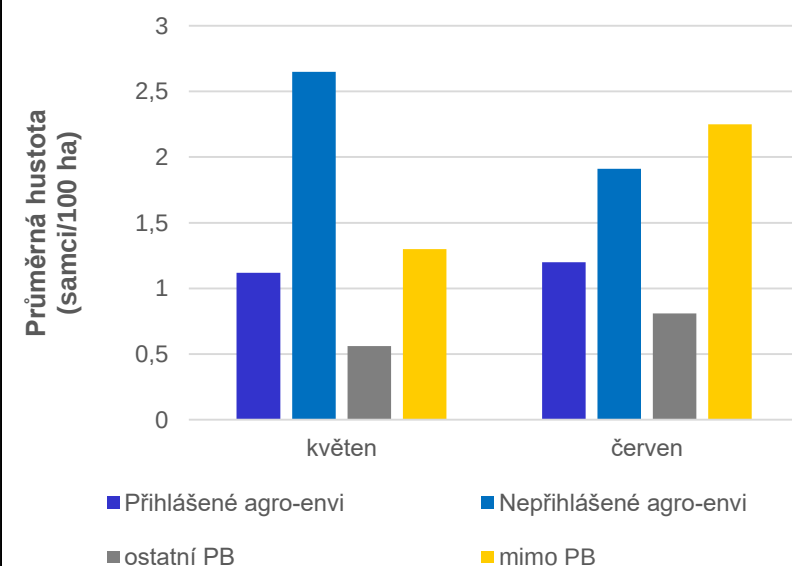
NOVOHRADSKÉ HORY

SLAVKOVSKÝ LES

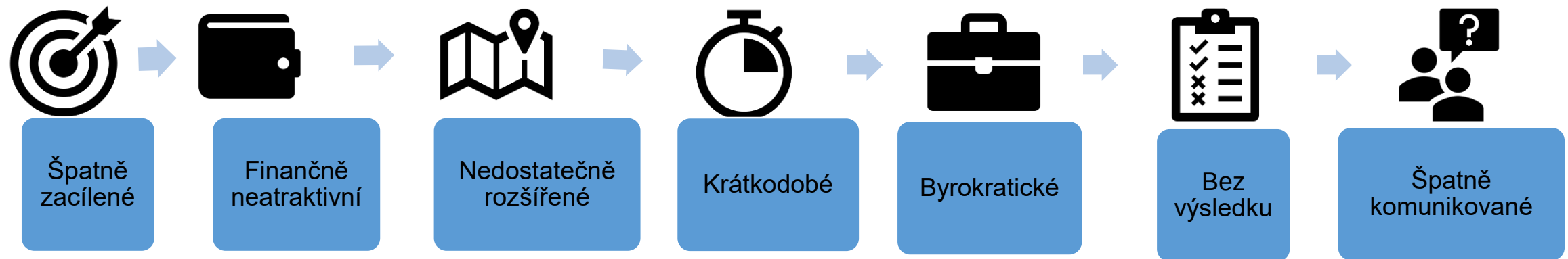
ŠUMAVA

Zdroj: Pykal J., Vlček J. & Bodnár T. (2018)

Fungují současná opatření?

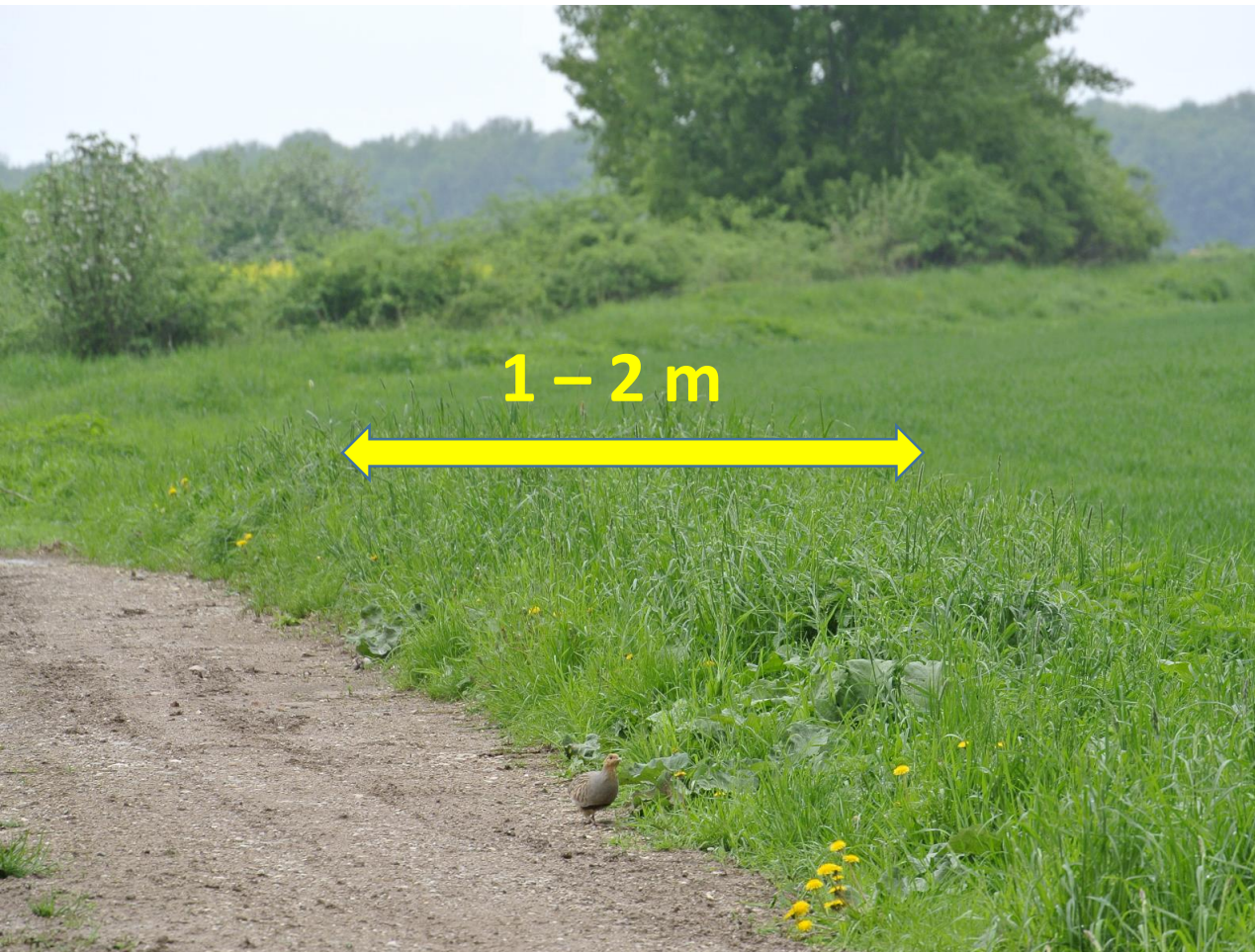
Vědecké poznání přináší smíšené výsledky:

Rozdílné názory zapojených subjektů:

“Agro – environmentálně klimatická opatření (AEKO) jen lehce zmírňují úbytek výskytu populací ptactva zemědělské krajiny – zejména těch, jejichž celý životní cyklus spočívá v Evropě - zdaleka nekompenzují negativní dopady intenzifikace zemědělství a neodvracejí klesající populační trendy “

Rostoucí tlak na polní okraje

Výhledy budoucí SZP po roce 2021

Posílení požadavků na úrovni cross-compliance

- částečný přesun požadavků z „ozelenění“, zejména pak nový DZES 9
- přesné znění je stále v jednání

I. pilíř: doplnění tzv. ekoplatby do I. pilíře

1. celofaremní ekoschéma - aktuálně se řeší nastavení podmínek
2. přesun titulu Ošetřování travních porostů z II. Pilíře

II. pilíř: rozšíření opatření biopásy o variantu Kombinované biopásy (podpora hnízdních možností na orné půdě) a nový dotační program Agrolesnictví

Aktivity ČSO/BirdLife na podporu ptactva a biodiverzity v rámci SZP

- metodické vedení, organizace a vyhodnocení sběru dat (JPSP, evropský monitoring, hnízdní atlasy, odborné publikace)
- vypracování pozičních dokumentů, analytických podkladů a jiných strategických dokumentů
- zapojení do příprav Strategického plánu (pracovní skupina Biodiverzita)
- prosazování zájmů ochrany přírody u odpovědných politiků na národní i evropské úrovni během procesu přípravy a hodnocení přínosů SZP
- veřejné kampaně, organizace konferencí a jiných osvětových akcí
- spolupráce se zemědělci a ostatními neziskovými organizacemi

Vize a hodnocení role SZP při ochraně přírody

Farmland birds and agri-environment schemes in the New Member States

A Report for the RSPB

September 2006

crex

Food security, climate change & biodiversity

The role of European
agriculture in a changing world

A BirdLife International discussion paper
April 2009

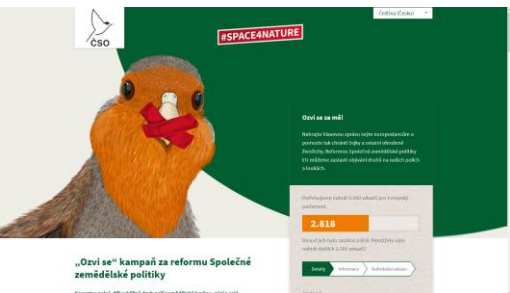

CAP reform 2013

last chance to stop the decline of Europe's
High Nature Value farming?

Kampaně BirdLife

- Pro programovací období 2014 – 2020 bylo hlavním tématem SZP motto „Public goods for public money“ neboli „Veřejné statky za veřejné prostředky“
- Klíčovým požadavkem pro probíhající reformu bylo vymezit vyčlenit do SZP nebo případně jiných politik tři řešení problémů biodiverzity & klimatu:
 - # Prostor pro přírodu
 - # Peníze pro přírodu
 - # Změna pro přírodu
- Kampaň „Ozvi se“ zacílená na poslance Evropského parlamentu

Zapojení veřejnosti do tématu - petice

Petice „Za obnovu zemědělské krajiny“ (2012)

- více než 23 000 podpisů na papírových arších
- předání v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR

Společná petice ČSO a ČMMJ „Vraťme život do krajiny“

- listopad 2018 – prosinec 2019

- prezentace petice na 5 konferencích, na veletrhu Natura Viva, na Výboru pro krajinu, vodu a biodiverzitu Rady vlády pro udržitelný rozvoj ČR, v médiích

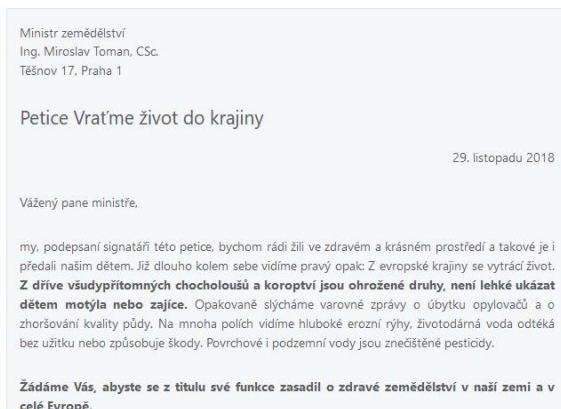
- petici podpořili europoslanci A. Vondra, V. Vrecionová, T. Zdechovský, M. Šojdrová a S. Polčák

- celkem jsme získali 56 602 podpisů

Ukončením sběru podpisů naše snaha o zdravější krajinu nekončí - zjistěte více o našich aktivitách

Naše krajina vymírá vinou příliš intenzivního hospodaření! Mizí sýčci, skřivani, koroptve, motýli, zajáci... Pokušme se o záchranu krajiny, dejme jasný vzkaz politikům, že chceme krajinu pestrou, plnou života!

Pro krajinu jsme nasbírali 56 602 podpisů!

Vybrané požadavky petice Vraťme život do krajiny

Předání petice „Vraťme život do krajiny“ ministru zemědělství M. Tomanovi 6. prosince 2019

- směřovat 50 % prostředků SZP na ochranu přírody a klimatu
- 15 miliard € ročně výhradně na ochranu živé přírody
- vytvoření přírodních prvků na alespoň 10 % zemědělských ploch
- zlepšení podmínek pro vzácné a mizející druhy organismů zemědělské krajiny
- zachování kvality zemědělské půdy, zejména posílení její schopnosti zadržet vodu
- zmenšení souvislých ploch jedné plodiny na nejvýše 20 ha a rozčlenění lánů neproduktivními prvky včetně účinných protierozních opatření.

Více zde: <https://www.birdlife.cz/petice-za-krajinu/>

Organizace konferencí, seminářů a přednášek

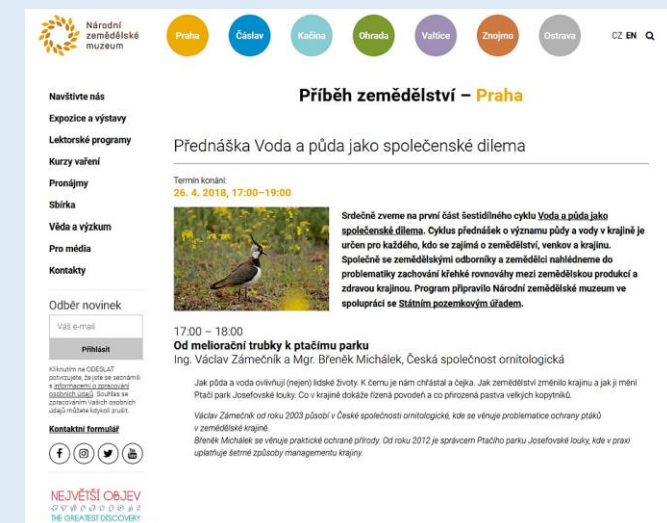

Jak se chrání ptáci zemědělské krajiny

Václav Zámečník
Česká společnost ornitologická

Středa 12.12. 2018, 15.45 – posluchárna ZI

Rozvoj spolupráce nevládních organizací

Výzva za krajinu

Za zdravou a pestrou krajinu

Ted' se jedná o budoucnost české krajiny.

Naléhavě žádáme Vládu České republiky a Parlament České republiky – podpoře nezbytné změny v zemědělství. Změny, které budou prospěšné pro lidi na venkově i ve městech, pro zemědělce i zemědělské a pro samotnou krajinu i život v ní.

► Čist celou výzvu

Vaše jméno

Vaše příjmení

Váš e-mail

☐ Souhlasím se [pracovním osobním údajů](#) za účelem informování o aktivitách v rámci výzvy České společnosti ornitologické a o jeho dalších aktivitách k ochraně životního prostředí.

Tři kroky pro krajinu i lidi

Stabilní a pestrá krajina

Potřebujeme druhově pestrou krajinu, ve které se daří ptákům, motýlům a dalším opylovačům. Za posledních třicet let ubyly v zemědělské krajině dva miliony ptáků. Na rozsáhlých lánech se nemají kde ukryt a kde zahníst. Krajina rozčleněná solitérními stromy, alejemi, mezezi, polními cestami, remízky nebo mokřady je plná života a člověk ji může procházet s lehkou myslí.

[Co konkrétně požadujeme?](#)

Udržitelné a ekologicky šetrné zemědělství

Ekozemědělci a ekozemědělské používají organická hnojiva místo průmyslových a nestříkají pole umělými pesticidy. Půda na jejich pozemcích je plná organické hmoty, je živá. Šetrnou prací podporují biodiverzitu a lepší hospodaření s vodou. Ekologické zemědělství je skutečně udržitelným systémem hospodaření. Stát by měl formou spravedlivě rozdělených dotací a přehledného poradenského systému zemědělce podporovat a motivovat v přechodu k tomuto typu hospodaření.

[Co konkrétně požadujeme?](#)

Životem kypící půda

Úrodná půda vzniká stovky let. Tam, kde se používá příliš mnoho syntetických pesticidů a umělých hnojiv, umírají nejen půdní organismy, ale mizí i ostatní živé organismy. Obětmi postřiků se stávají i rostliny a zvířata, která úrodě nijak neškodí. Škodlivé látky nacházíme v jídle, ve vodě i v lidském těle. Mrtvou půdu těžké stroje zhutňují do nepropustné tvrdé hmoty. Zeminu bez bohatého půdního života a zákrty odplaví přívalové deště do řek a potoků, stejně tak ji odnese vítr. Jen zdravá a živá půda má schopnost zadržet vodu a propustit ji do hlubších vrstev.

[Co konkrétně požadujeme?](#)

Víme, jak krajině pomoci. Máme konkrétní požadavky, se kterými oslovujeme politiky a politiky na české i evropské úrovni. Víme přesně, na koho a kdy se obrátit. Myslíme na lidi i na krajinu. Zájem veřejnosti je pro politiky a politiky důležitý. Pojďme do toho společně!

Přetrvávající výzvu je také aktivizace a zapojení mladých lidí. Proto se program Active Citizens Fund zaměřuje na finanční podporu občanských aktivit.

Iceland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Nadace OSF

VČP
Výzkumný ústav
pro celkové
hodnocení
kvality
životního
prostředí

ČESKÝ
STATISTICKÝ
ÚŘAD

Spolupráce s ostatními environmentálními nevládními organizacemi

- společná výzva s Hnutím Duha „Za zdravou a pestrou krajinu“, mezi 3 hlavní priority patří stabilní a pestrá krajina, živá půda a udržitelné a ekologicky šetrné zemědělství
- ambice vytvoření koalice za zdravou krajinu

Spolupráce se zemědělskými nevládními organizacemi, zejména ASZ a PRO-BIO

- hlavní snahou je najít společná témata s přínosem pro krajinu i samotné zemědělce

Děkuji za pozornost.

Autoři fotografií:

Archiv ČSO, Tomáš Bělka/birdphoto.cz, Jiří Bohdal, Miroslav Dusík, Josef Hlásek, Ludmila Korešová, Jiří Kött/birds.cz, Vojtěch Kubelka, Pavel Makovička, Břeněk Michálek, Karel Poprach, RSPB images.com, Petr Šaj/birdphoto.cz, Martin Šálek, Miroslav Šálek, Anna Talašová, Jan Vratislav, Václav Zámečník, web ASZ